

Sammanfattning:

Jamtli har följande kommentarer

- En hemsida framhålls som ett av utredningens viktigaste resultat. Tona ner betydelsen av presentationsteknik och satsa på en skarp hemsida (digital portal) från början
- Skapa inte nya exklusiva nätverk. Bygg på befintliga nätverk som finns för alla kulturaktörer
- En kulturkanon kan ha ett stort värde för skolan och kommande läroplaner. Placera utvecklingen av kanon hos skolverket istället för att bilda en ny stiftelse.
- Bygg inte en ”permanent” utställning på Nordiska museet. Ge istället läns museerna möjlighet att visa en vandringsutställning kompletterad med regionala förslag till en regional kanon, alternativt att varje läns museum ges möjlighet att göra sin egen kanonutställning
- Revidering behövs oftare, förslagsvis vartannat år. Även ledamöterna av kanons organisation bör sitta på tidsbegränsade mandat (2 år).
- Vi säger nej till utredningens förslag till finansiering. En kulturkanon bör i första hand ses som en förstärkning av landets beredskap (kulturarvet är ett utpekat beredskapsområde) och bör därmed finansieras genom medel för civilförsvaret. Det bör inkluderas i de 5% av BNP som Sverige enligt NATO-direktiv ska lägga på bl.a. civilförvar och resiliens.

En kulturkanon för Sverige, Jamtlis remissvar

En kulturkanon för Sverige blir med nödvändighet ett godtyckligt urval av kulturföreteelser som på olika sätt format Sverige. Så måste det vara och det sägs också i utredningen. Man kan anlägga en rad olika perspektiv på vad som är centralt och vad som måhända är perifert. Dessutom kommer urvalet förändras över tid. Vad vi lyfter fram idag kommer delvis se annorlunda ut om några år. Det är därför klokt att begränsa urvalet till företeelser som är äldre än 50 år. Det kommer ge en kulturkanon relevans över längre tid. Det ska dock sägas att om man vill använda en kanon för att stimulera till debatt och diskussion om vad som bör inkluderas så vore det klokt att skapa redigerade forum för vad som bör ingå för den historiska närtiden (de senaste 50 åren). Alltså vad man tror eller hoppas ska inkluderas i framtiden.

Utredningen har fastnat för att man ska lyfta företeelser i form av fönster mot historien. Ett tacksamt grepp. Det påminner mycket om det arbete som den tidigare chefen för British Museum, Neil MacGregor gjorde runt 2010 när han beskrev världshistorien genom hundra föremål ur museets samlingar. Det blev radioprogram, filmer och inte minst en mycket läsvärd bok. Att plocka

verk och händelser ur Sveriges rika historia för att genom dem belysa en nations framväxt är ett bra och stimulerande sätt att skapa intresse för vår kultur.

För det är i diskussionen och debatten om kulturkanon som ett av dess största värden finns. I synnerhet i tider när samhället behöver samlas för att möta både inre och yttre hot vilket på ett bra sätt skildras i utredningens inledande kapitel. En kanon skulle mycket väl kunna beskrivas som en beredskapsåtgärd. Ett sätt att stärka det civila försvaret och ett försök att ena en befolkning kring gemensamma värden och därigenom skapa ett mer resilient samhälle. Man talar ofta om ”mjuk makt” eller ”soft power” som mycket kraftfulla verktyg för att både skapa motståndskraft, men också som ett vapen för att få inflytande. Ukrainas kamp mot Ryssland är ett skrämmande exempel på detta, där just kultur spelat en stor roll. Ukrainas motståndskraft har varit stark mycket tack vare en känsla av samhörighet. Samtidigt har den ryska aggressionen ofta tagit sikte på kulturarv, kulturella byggnader och museer. Det stämmer till eftertanke. Ska en kulturkanon ha långsiktig påverkan i linje med vad som beskrivs i utredningen så måste det fortsatta arbetet vara förankrat i hela Sverige. Mer om det nedan.

Hemsida

I utredningen skriver man att en digital portal utgör själva kärnan för hur Sveriges kulturkanon ska spridas och tillgängliggöras. Jamtli förstår att man skriver så, det är närmast en självklarhet. Men det vore klokare, tror vi, att nämna det i förbigående snarare än att lyfta fram det som ett av utredningens främsta resultat: En hemsida! Det föreslås också att en tillfällig hemsida görs. Nej - gör rätt från början.

Nätverk

Man talar också om skapandet av ett nätverk för samverkan och erfarenhetsutbyte mellan olika kultur- och kulturarvsaktörer. Ännu ett nätverk? Jamtli menar att det finns en rad olika nätverk som samlar just de ovan nämnda kultur- och kulturarvsaktörerna. Dessutom en årlig konferens, ”Folk och Kultur” som arrangeras av den ideella föreningen Kulturlyftet som samlar landets kultur och kulturarvsaktörer. Riksantikvarieämbetet har en rad olika nationella forum. Dessa skulle också kunna användas.

Ge de rikstäckande organisationerna, länsteatrarna, regional musik i Sverige och Länsmuseernas samarbetsråd (genom Kulturlyftet?) ett uppdrag och en budget för att sprida och hålla arbetet med kulturkanon vid liv, och komplettera med organisationer som representerar områden som inte täcks in av ovan nämnda (exempelvis RAÄs forum).

Skolan

Kulturkanons förhållande till skolan är centralt för en långsiktig påverkan. Utredningen konstaterar i sin omvärldsanalys att det var först med en tydlig koppling till skolans läroplan som den danska kulturkanonen fick genomslag och en plats även i det allmänna medvetandet. I utredningens förslag är man väldigt försiktig och skriver att man ”Vid pågående reformering av läroplaner och kurs- och ämnesplaner beaktar regeringen[s] kulturkanon och uppmanar till användning i tillämpliga delar.”

Vidare konstaterar man att ”En viktig förklaring till den ökade skolsegregationen är den allt större boendesegregationen men skolvalet och den ökade andelen elever i fristående skolor har bidragit till utvecklingen”. Om man menar allvar med att en kulturkanon till någon del ska råda bot på skolans problem så vore det sannolikt effektivare att ge Skolverket i uppdrag att förvalta kulturkanon, snarare än att bilda en för ändamålet särskild stiftelse. Det finns även finansieringsskäl som skulle kunna tala för detta.

Utställning

För att sprida kunskap om kulturkanon föreslår man en utställning på Nordiska museet. Inspirationen hämtas från Nederländerna och Openluchtmuseum i Arnhem, alltså Nederländernas motsvarighet till Skansen. Vill man att kulturkanon ska få bred förankring i Sverige så tror vi att det vore olyckligt att satsa på en utställning på ett etnologiskt museum på Djurgården i Stockholm. Då har man reducerat projektet till en angelägenhet för en mindre del av landets befolkning och missar därmed möjligheten att brett förankra en kanon. Man talar också om en permanent utställning som en ”turistdestination”. Om regeringen via en stiftelse avser att diktera vilka utställningar ett museum ska göra för att bli attraktiva turistmål, då känner vi att man kommit alldeles för nära bestämmande av museets innehåll som rimligen ska fortsätta ligga hos museiledningen.

Man skriver också i utredningen att läns museerna bör spela en viktig roll. Det tror vi däremot är klokt. Läns museerna når ca 4 miljoner besökare varje år vilket är mångdubbelt fler än vad som besöker Nordiska museet. Två exempel i närtid som kan vara intressanta att titta på är dels den vandringsutställning som riksdagen producerade i samband med demokratijubileet och som visats i hela landet med olika regionala tillägg. Ett annat exempel är firandet av Kungens 50 år på tronen som innebar att just läns museerna i hela landet uppmärksammade detta med utställningar och kopplingar till den egna regionen.

Att göra både en satsning på en ”permanent” utställning i Stockholm och en satsning ute i landet vore inte ett bra alternativ för förankring. Däremot tror vi att en satsning på en presentation på

länsmuseerna skulle kunna ha en bra effekt och dessutom stimulera debatt om vilka regionala företeelser som antingen anknyter till "listan" eller kompletterar den ur ett regionalt perspektiv. Men ska detta göras väl krävs en betydligt större budget än den som nämns i utredningen. Balansen mellan en tänkt vandringsutställning och av länsmuseerna själva producerad utställning kan se olika ut på olika museer, men den regionala förankringen tror vi är viktig om projektet ska få det genomslag man önskar.

Revidering

Utredningen föreslår revideringar var tionde år. Alldeles för glest menar vi. Vill man hålla liv i en kulturkanon bör en översyn göras mycket tätare, bl.a. för att stimulera till diskussion. Gruppen som arbetar med kanon bör dessutom cirkuleras regelbundet och ha en mandatperiod på två år för att därmed bättre förankra urvalet i en större krets. Även revideringen av listan bör göras vartannat år

Finansiering

Vi menar att en finansiering via Allmänna arvsfonden vore en olycklig lösning. Än värre blir det när kommittén "bedömer att det finns flera möjliga anslag inom utgiftsområde 17, exempelvis anslag 1:6 *Bidrag till regional kulturverksamhet* eller anslag 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård*." De anslag man här nämner är alltså anslag som är helt nödvändiga för att bevara de kulturmiljöer och den kultur som utredningen lyfter. Det vore direkt kontraproduktivt att ta medel från en kraftigt underfinansierad sektor. Då har man skapat en gökunge istället för ett lovligt försök att stärka sammanhållningen i landet.

Att ta medel från Allmänna arvsfonden är inte heller det en idé vi kan acceptera. Ute i landet spelar arvsfonden en stor roll för satsningar, inte minst på kultur, för barn, unga och äldre. Det är en av få finansieringskällor som finns tillgänglig för den sortens verksamhet och fonden har byggts därför att människor har haft förtroende för att medlen används enligt de riktlinjer som länge funnits för fonden.

Nej, för detta initiativ behövs medel från andra källor. Skulle man istället för en stiftelse lägga uppdraget för förvaltning av kulturkanon hos Skolverket så är det Utbildningsdepartementets sak att finansiera det, vilket vi tycker vore rimligt.

Samtidigt har vi inledningsvis pekat på betydelsen av nationell samling kring gemensamma värden ur ett beredskapsperspektiv. Nato har antagit ett 5% mål av BNP för säkerhetsrelaterade utgifter. 1,5% av dessa medel ska gå till säkerhetsrelaterad infrastruktur och resiliens. En kulturkanon kan

definitivt inordnas under de åtgärder som behövs för att skapa ökad resiliens och försvarsförmåga genom att stärka en gemensam syn på vilka värden vi ska stå upp för och försvara. Därför, menar vi, bör man finansiera en satsning som kulturkanon genom budgeten för civilförsvar.

Stiftelsen Jamtli 19 december, 2025